

Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

**Yttrande över betänkandet Framtidsval -
karriärvägledning för individ och samhälle (SOU
2019:4)**

Malmö universitet har erbjudits möjligheten att lämna synpunkter på betänkandet Framtidsval - karriärvägledning för individ och samhälle (SOU 2019:4). Malmö universitet väljer att avge synpunkter primärt på de förslag i utredningen som har bäring på och konsekvenser för universitetets utbildningar, verksamhet och arbete. Förslag som enbart indirekt påverkar universitetets verksamhet, lämnas därför i stort sett utan kommentarer.

Bakgrund

Utredarnas uppdrag är att utreda och föreslå åtgärder för att ge alla elever inom skolväsendet lika möjligheter att göra väl övervägda utbildnings- och yrkesval fattade utifrån goda kunskaper. I uppdraget har även ingått att föreslå åtgärder för att minska betydelsen av kön, social bakgrund och funktionsnedsättning vid utbildnings- och yrkesval.

Malmö universitets synpunkter

Malmö universitets remissvar följer den ordning i vilken de presenteras i delbetänkandet. Som ovan redogjorts för, ägnas vissa förslag mindre eller ingen uppmärksamhet.

10.2 Benämningen studie- och yrkesvägledning ska ändras

I utredningen föreslås att benämningen av det som idag ingår i skolväsendets studie- och yrkesvägledning ska ändras och förtydligas i skollagen.

Karriärvägledning ska vara det övergripande begreppet.

Malmö universitet bejakar föreslagen ändring. Begreppet karriärvägledning harmoniserar väl med internationell forskning och är den benämning som används om studie- och yrkesvägledning såväl i Norden som i den engelskspråkiga delen av världen.

10.4 Karriärvägledarens uppgifter ska tydliggöras

I utredningen föreslås att karriärvägledares uppgifter ska tydliggöras i skollagen. Den individuella vägledningen ska utföras av en karriärvägledare. I förslaget föreslås också att det liksom idag ska krävas en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Malmö universitet instämmer helt.

10.5.1 Framtidsval ska införas i grundskolan och motsvarande skolformer

Utredningen föreslår att framtidsval ska införas som en del av utbildningen i grundskolan, grundsärskolan och specialskola/an. ... Skolverket får i uppdrag att ta fram det närmare innehållet i framtidsval. Skolverket ska även få i uppdrag att ta fram kompetensutvecklingsinsatser för verksamma karriärvägledare, i syfte att stärka karriärvägledares kompetens att genomföra framtidsval.

Malmö universitet har inget att invända mot att det införs ett område med den omfattning som anges i utredningen men ställer sig tveksam till valet av begrepp - framtidsval. Tveksamheten ligger i huruvida begreppet är förenligt med karriärvägledning då det ena syftar på val och väljande och det andra på en lärandeprocess. Vidare behöver innehållet i området förtydligas med mer kritiska perspektiv på arbetsliv och arbetsmarknad samt frågor som handlar om att utmana föreställningar och normer i relation till framtid, arbete och liv baserad till exempel på kön eller social bakgrund.

Lärosätets bedömning är att det behöver utredas vidare vid vilken tidpunkt det är möjligt att införa Framtidsval i grundskolan.

I utredningen föreslås att Framtidsval införs i åk 8 och 9. Malmö universitet menar att det obligatoriska inslaget bör komma in tidigare än så, redan i åk 4-6 för att på riktigt nå målet om en väl utvecklad valkompetens där könsbundna val bryts och social bakgrund minskas i betydelse för framtida utbildnings- och yrkesval.

Vidare saknar i dagsläget såväl lärare och som studie- och yrkesvägledare tillräcklig kompetens för kvalificerat arbete med området som i utredningen benämns Framtidsval. Att inom ramen för nuvarande studie- och yrkesvägledarexamen inkludera de färdigheter och kompetenser som krävs för att utveckla och arbeta med detta kunskapsområde bedömer Malmö universitet inte vara rimligt. Ett vidgat uppdrag för studie- och yrkesvägledare kräver ytterligare kompetens för yrkesutövningen. Lärosätets bedömning är att det behöver utredas huruvida det är möjligt att förlänga utbildningsprogrammet som leder till en studie-

och yrkesvägledarexamen och vad detta skulle innebära för professionsutvecklingen.

Malmö universitet ställer sig positiv till att Skolverket får i uppdrag att ta fram kompetensutvecklingsinsatser i syfte att stärka karriärvägledares kompetens "att genomföra framtidsval", men vill framhålla vikten av att kompetensutvecklingsinsatserna planeras och genomförs i nära samverkan med lärosäten med utbildningsprogram som leder till yrkesexamen för studie- och yrkesvägledare. Detta är av betydelse för likvärdighet och möjligheter att tillgodoräkna utbildning.

Erfarna bedömare av valideringsprocesser och bedömning av reell kompetens vill med kraft betona vikten av att dylika kompetensutvecklingsinsatser ligger i linje och i nivå med motsvarande lärande (innehåll/moment) i utbildningsprogrammet på grundnivå (SeQF 6). Detta är av betydelse för deltagares förutsättningar att som studenter i annan utbildning tillgodoräknas lärande som tillägnats i en kompetensutvecklande utbildning/uppdragsutbildning.

10.8 Huvudmannen ska ha en plan för karriärvägledning - samverkan med det omgivande samhället

Utredaren föreslår att huvudmannen skall ta fram en plan för karriärvägledning. Av planen ska det även framgå hur samverkan med det omgivande samhället skall ske.

Sedan 2001 har lärosätena varit ålagda att arbeta med breddad rekrytering till högre studier, trots detta består den sociala snedrekryteringen i stort i landet. För Malmö universitet är arbetet med breddad rekrytering en prioriterad fråga då en mångfald i studentpopulationen genererar fler perspektiv in i utbildningen och bidrar således till en ökad kvalitet i utbildning och forskning. Utredningen belyser det omfattande arbete, med tidiga insatser i såväl utbildningsstrukturen som genom den individuella vägledningen, som krävs för att bryta val som påverkas av social bakgrund och könsbundna val. För att synliggöra högre studier och forskning utifrån allas lika möjligheter behöver skolväsendet och lärosätena dela på ansvaret att verka för en breddad rekrytering till högre studier. Det är viktigt att studie- och yrkesvägledning knyts till hela utbildningssystemet och med ett särskilt fokus på att underlätta studieövergångar mellan utbildningsstadier.

10.11 Kompetensutvecklande insatser samt stärkt karriärvägledningsperspektiv i högskolornas examensbeskrivningar för lärarutbildningarna

Utredningen föreslår att skolverket ska få i uppdrag att ta fram kompetensutvecklingsinsatser för verksamma lärare och rektorer. Syftet med insatserna ska vara att stärka den generella karriärvägledningen i skolväsendet.

Malmö universitet ställer sig positiv till att Skolverket får i uppdrag att ta fram kompetensutvecklingsinsatser för lärare och rektorer. Lärosätet vill även här framhålla nödvändigheten i att dessa tas fram och genomförs i samverkan med lärosäten med examenstillstånd adekvata för uppdraget.

Utredningen föreslår ändringar i examensbeskrivningar för lärarutbildningar

Utredningen ser det som problematiskt att blivande lärare inte får verktyg för att väva in kunskaper om det omgivande samhället i undervisningen och föreslår därför en ändring i examensbeskrivningarna för grundläraresexamen och ämnesläraresexamen som innebär att studenterna ska visa kunskap om ämnesspecifika perspektiv på karriärvägledning i undervisningen för att kunna erhålla en examen (s 331).

Utredningen är medveten om problemet med alltför detaljerade examensbeskrivningar och delar principiellt uppfattningen att man bör undvika att de blir alltför omfattande, men anser att ett tillägg av karriärperspektivet inte skulle innebära ett betungande uppdrag (s 331-332).

Malmö universitet delar inte uppfattningen att ett tillägg om "ämnesspecifika perspektiv på karriärvägledning i undervisningen" behövs. Det finns redan examensmål som syftar till att studenterna ska kunna undervisa elever om utbildningsvägar, arbetsmarknad och arbetsliv samt bredda deras perspektiv och utmana deras föreställningar. Det handlar framför allt om examensmålen avseende ämneskunskaper samt om jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv. Det föreslagna tillägget är snävt formulerat och skulle innebära att lärosätenas bedömning av hur utbildningen ska läggas upp begränsas.

Befintliga examensmål anger med tydlighet att studenten för examen ska visa kunskaper som "krävs för yrkesutövningen". Detsamma gäller mål som avser färdighet och förmåga. Ett antal mål är tydliga på den punkten, såväl för grundläraresexamen som för ämnesläraresexamen. Ämnesläraresexamen ställer exempelvis krav på kunskap och förståelse, färdighet och förmåga "för den verksamhet som utbildningen avser". Utbildning som leder till en examen som är avsedd för skollagstyrd verksamhet har att förhålla sig till denna. Med förändringar i den delen (skollag, läroplan, ämnesplaner/kursplaner o.dyl.) följer tolkningar av examensmålen avseende vad som "krävs för yrkesutövningen" och hur lärarutbildningen förbereder för "den verksamhet som utbildningen avser".

Att föra in ytterligare skrivningar i examensmål som redan består av flera led är i sig problematiskt, och särskilt problematiskt blir det med detta förslag, eftersom det föreslagna tillägget inte är kongruent med övriga skrivningar i examensmålet som tydligt ryms inom den utbildningsvetenskapliga kärnan. Det föreslagna tillägget skulle således innebära att examensmålet blir svårhanterligt även ur denna aspekt.

Malmö universitet motsätter sig ändringar i examensmål så som utredningen föreslår och hänvisar till betänkandet *Med undervisningsskicklighet i centrum* (SOU 2018:17):

"Att föreslå, liksom att besluta om, förändringar av examensbeskrivningar är en vanlig åtgärd för att visa politisk handlingskraft inom olika prioriterade områden. Utredningen menar att detta är olyckligt. De ofta förekommande mindre ändringarna av examensbeskrivningarna tillsammans med de genomgripande förändringarna av lärar- och förskollärarytbildningarna ... påverkar lärosätenas intressen för och möjlighet att strategiskt och långsiktigt arbeta för att utveckla innehållet i utbildningarna. Lärosätena får i stället lägga en stor del av sina resurser på att hantera de förändringar som har beslutats av regeringen även om det egentligen är ett annat område som bedöms behöva prioriteras. Enkelt uttryckt kan man säga att lärar- och förskollärarytbildningen avprofessionaliseras (s. 578 i den tryckta utgåvan)."

10.12 Fler möjligheter att utbilda sig till karriärvägledare och en översyn av grundutbildningen

Utredningen föreslår att Uppsala universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet ska tillföras medel för att utöka antalet platser på studie- och yrkesvägledarprogrammet på grundnivå.

Malmö universitet tillstyrker förslaget att utöka antalet utbildningsplatser under förutsättning att takbelopp för lärosätet/utbildningen höjs. Dock är av vikt att här poängtera att det i dagsläget är svårt att få adekvata VFU-platser inom skolområdet till studenterna på utbildningarna. Malmö universitets bedömning är att det krävs en översyn och förändring av praktik/VFU inom utbildningen. VFU-prislapp behöver säkerställas så att VFU i studie- och yrkesvägledarutbildningen blir likvärdig med VFU i lärarutbildning. Ytterligare medel och förändrad organisation av VFU är nödvändig för att säkra god kvalitet i den verksamhetsförlagda utbildningen .

Uppsala universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet föreslås i utredningen ges ett samordnat uppdrag att se över innehållet i utbildningen på grundnivå. Uppdraget ska det också ingå att utreda och lämna förslag på hur fler kan ges möjlighet att disputerar inom karriärvägledning.

Malmö universitet ställer sig positiv till en översyn av utbildningen på grundnivå som en följd av ett flertal förslag i utredningen. Likaså att föreslagna universitet (Mau, UU och SU) får i uppdrag att utreda och lämna förslag till utbildning på forskarnivå med relevans för karriärvägledning i syfte att fler disputerar inom området. För fortsatt forskning inom området, liksom för rekrytering av

forskarutbildade studie- och yrkesvägledare för att som undervisande lärare medverka i utbildningen, ser Malmö universitet detta som helt nödvändigt.

En förutsättning för att fler utbildade studie- och yrkesvägledare ska ges möjlighet till utbildning på forskarnivå är att fler genomför utbildning som leder till examen på avancerad nivå. Idag finns det få incitament för att som studie- och yrkesvägledare vidareutbilda sig inom sitt kunskapsområde. Med vidgade möjligheter till vidare studier behöver karriärmöjligheter skapas för studie- och yrkesvägledare/karriärvägledare. Detta tillsammans med incitament för vidare studier på masternivå och strukturer för karriärtjänster för karriärvägledare är nödvändigt såväl inom akademien som i kommuner/skol lagstyrd verksamhet/hos huvudmän.

Malmö universitet föreslår att föreslagna universitet (Mau, UU och SU) utvecklar en gemensam nationell forskarskola inom ämnet.

Utredningen föreslår att Jv lalmö universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet ska samordna arbetet för att se över hur fler lärosäten med relevanta förutsättningar kan erbjuda den kortare utbildningen till studie- och yrkesvägledare som riktar sig till personer med annan högskoleutbildning kan utökas.

Malmö universitet ställer sig positiv till att föreslagna lärosäten ser över möjligheten att erbjuda en kortare utbildning för personer med annan högskoleutbildning, förutsatt att takbeloppet höjs. Malmö universitet motsätter sig dock att lärosäten som inte har studie- och yrkesvägledarprogram ska ge ovan nämnda utbildning. Malmö universitets uppfattning är att en kortare utbildning bör genomföras av lärosäten som ger utbildningsprogrammen och har aktuell och relevant kunskap inom utbildningsområdet och därmed den kompetens som behövs för att bedöma vad som krävs i en kort version av utbildningen. Detta är av vikt för att säkerställa att den korta utbildningen tillsammans med tidigare studier resulterar i kompetens som i huvudsak motsvarar det längre utbildningsprogrammet. Malmö universitet motsätter sig alltså förslaget i till viss del. Lärosäten som önskar ge den kortare utbildningen bör enligt Malmö universitet kunna erbjuda hela programmet, dvs. ha ett examenstillstånd för den utbildning som idag omfattar 180 hp. Med detta som bas skulle i förlängningen fler lärosäten i samverkan kunna genomföra en eventuell kortare utbildning.

Utredningen föreslår att något lärosäte som erbjuder studie- och yrkesvägledarutbildningen ska tillföras medel / är att samordna och erbjuda vidareutbildning/är verksamma vägledare utan avsedd utbildning, i enlighet med vidareutbildning/är lärare (VAL).

Malmö universitet ställer sig positiv till förslaget om utbildning för redan verksamma studie- och yrkesvägledare (i likhet med utbildning för lärare i VAL-

projektet) men bedömer det som angeläget att sådan utbildning ges en egen organisation och annan benämning för att eliminera risken att blandas ihop med VAL, som är avsedd för verksamma lärare utan lärarexamen.

En utbildning för verksamma inom studie- och yrkesvägledning/karriärvägledning bör kunna stå på andra ben. Malmö universitet bedömer att en sådan utbildning bör utredas vidare i samråd med de lärosäten som bedriver studie- och yrkesvägledarutbildning. Vidare föreslås i sådan utredning kunskaper och erfarenheter från andra nordiska länder inhämtas, länder som redan idag har kortare utbildningar för verksamma vägledare.

11. Ikraftträdande

Utredningen föreslår ändringar i högskoleförordningens bilaga 2 och att dessa ska träda ikraft den 1 januari 2021 för att tillämpas på examina som kan komma att beröras av förslag i uh-edningen och som utfärdas efter utgången av juni 2021. Den äldre lydelsen av bestämmelserna ska tillämpas på berörda examina som utfärdas före 1 juli 2021.

Datum som föreslås för ikraftträdande av förordningsändringar och som påverkar längre utbildningar behöver generellt vara väl tilltagna, i synnerhet dess övergångsbestämmelser, när ändringar påverkar innehåll i utbildningsprogram och kommande examina. Studenter som antas till studie- och yrkesvägledarutbildning eller till utbildningsprogram som leder till en lärarexamen följer för utbildningsprogrammet fastställd utbildningsplan för respektive program med kurser som kommer att ingå i grundlärarexamen/ämneslärarexamen. Ändringar i fastställda utbildningsplaner för *studenter i pågående utbildningsprogram* får olyckliga konsekvenser för studenter, utbildare, utbildningsadministrationen inklusive examenshandläggning och bör därför undvikas.

Tidpunkten för ikraftträdande av utredningens föreslagna författningsändringar i högskoleförordningens bilaga 2 är inte realistisk. De studenter som vårterminen 2021 avslutar sin lärarutbildning kan inte garanteras få examen utfärdad före utgången av juni 2021. Dessutom har dessa studenter påbörjat utbildningen långt före ikraftträdandet och borde utifrån resonemanget ovan inte ens vara berörda av några nyttillkomna examensmål, eftersom dessa inte varit kända inför utbildningen. Vid förändringar är det av stor vikt för rättssäkerheten att övergångsbestämmelser tar de hänsyn som krävs för studenter i pågående utbildning.

I utredningen förekommande förslag till ändring av examenmål skulle innebära ändrade förutsättningar för examen för studenter vars utbildning vi idag vet är pågående sedan ht 2016/17/18 och framåt. Studenter som påbörjat sin lärarutbildning ht 2016 (ämneslärare i gymnasieskolan) eller ht 2017 (grundlärare) liksom de som ht 2018 påbörjat studie- och yrkesvägledarutbildning avslutar sin

utbildning i juni 2021. Dessa kan inte räkna med att erhålla examensbevis före 1 juli samma år. Skulle förslagen om ändringar av examensmål bli verklighet står lärosäten inför dilemmat att ändra redan pågående utbildningars utbildningsplan och kursplaner.

Malmö universitet vill med kraft betona studentperspektivet gällande såväl ikraftträdande som övergångsbestämmelser gällande förslag som negativt griper in i studenters pågående utbildningar. I övrigt hänvisas till avsnitt 10.11 och lärosätets synpunkter gällande utredningens förslag om ändringar i examensmål.

Malmö universitet motsätter sig förslag som innebär att student, som före ikraftträdandet påbörjat en utbildning i ett utbildningsprogram som leder till en yrkesexamen, ska påverkas av författningsändringar som görs under pågående utbildning och som kommer att påverka utfärdande av studentens examen.

Utifrån resonemanget ovan om förordningsändringar som påverkar högre utbildning bör dessa tillämpas först på utbildning som startar *efter* det datum förordningen trätt i kraft. Som exempel kan nämnas att de ändringar som i enlighet med SFS 2014:371 trädde i kraft 1 juli 2014, genom övergångsbestämmelser i nämnda förordning inte påverkade studenter i då pågående utbildning. De nya bestämmelserna tillämpas i utbildningar som påbörjades efter utgången av december 2014. Liknande exempel finns det många under rubriken Övergångsbestämmelser i högskoleförordningen.

Beslut i detta ärende är fattat av rektor Kerstin Tham efter föredragshövding Charlotte Kipowski, avdelningschef Studentcentrum. Sammanställning av remissvar har gjorts av Charlott Kipowski tillsammans med Astrid Tursell, utbildningsledare vid fakulteten för Lärande och samhälle. I beredningen har för lärosätets utbildningar i studie- och yrkesvägledning programansvarig och projektledare deltagit liksom utbildningschef Anders Olsson."

Kerstin Tham
Rektor

Charlotte Kipowski
Avdelningschef Studentcentrum